

չո՞ւ այս տարբերութիւնը: Վասն զի առաջին պարագային տուժող Գրիստոսի Աւետարանն էր, և ոչինչ է այդ, իսկ իմ պարագային՝ վտանգի կ'ենթարկուէր հայ առանդոսիներ, ինչ որ ծանր է:

Որքան հզօր ու շինիչ՝ սա մեր հայկական բարեպաշտութիւնը:

Կը վերջացնեմ, յայտնելով որ վիճելու չեմ ելած Աղղարայրի հետ, այլ գազափար մը տալու մեր հասարակութեան՝ իւր զարգացման ոահվիրայից ումանց մտայնութեան մասին: Ես բանասիրութիւն կ'ընեմ, և Աղղարայր օրագրութիւն. հետևաբար մեր գէնքերն անհաւասար և անթոյլատու են մենամարտելու: Չպիտի պատասխանեմ նաև այն բանասիրական յօդուածներուն՝ որ զուրկ լինին բանասիրութենէ կամ բանասիրական լրջութենէ: Եւ ոչ անոնց՝ որ իրենց «չեն հաւատարաւ առասպելներու», և նոյն իրաւունքը «չեն ներեր» այլոց, համարելով թէ թաղէտի ձայնը լսած լինելով ուղղափառ պիտի կարծուին. իսկ Լուսաւորչի քարոզութեամբ՝ «հերետիկոս» (Աղղոր. Թ. 680) որպէս թէ ս. Գրիգոր հերետիկոս մ'էր, եւս պիտի նստիմ, և քրիստոնէական վարդապետութեան այրուքնը սովորեցնեմ պարոններու, որոնք կրօնից ու պատմութեան տգիտութիւնը փառք կը նկատեն Հայութեան: Թող քնանան ու քնացնեն ուզածնուն չափ:

Կ'արժէր, և մեր օրերուն կարևոր իսկ էր, աշխարհաբարի վէճը շարունակել պահ մ'առարկայօրէն: Այս նպատակով ալ վերուցի ինձ նետուած ձեռնոցը: Բայց երբ յետ առաջին մէջ տեսայ շունի սեռականը, վրաս պարջ ջուր մ'իջաւ, ձմրան մէջ, եւս այդ վայրկենէն որոշեցի վէճը փակուած նկատել իմ կողմանէ: Ժամանակը թանգ է:

Միլամ

Հ. Վ. ՀԱՅՈՒՆ

ԳՐԱԽՈՍԱԿԱՆ

ASTOUR NAVARIAN. — Anthologie des Poètes Arméniens.

Տ. Ա. Նավարեան այսն հատորին մէջ ամփոփել է հայ բանաստեղծներէն, արեւելահայ կամ արեւմտահայ, քերթուած. ներ ֆրանսերէն լեզուով եւրոպացիներու ծանօթացնելու վերջին դարու մեր քերթողները:

Ներածութեան մը մէջ կը խօսի մեր հին դիւցազնեղութեան վրայ (Գողթան երգերու), հինգերորդ և յաջորդ դարերու մեր հին գրականութեանց վրայ, ուր կարծես Ներսէս Շնորհալի և Կլայեցի առանձին հեղինակներ կը ներկայացնէ. ապա կը շեշտէ Արեւմուտքի ազդեցութիւնը մեր մէջ. կը խօսի նոր գրականութեան սկզբնաւորութեան ու անոր երեք կեդրոններուն վրայ, վիեննայի, Վ. Պոլսի և Թիֆլիսի, բոլորն ալ սակայն համառօտ ակնարկներ են, առանց քննութեան:

Յետոյ կը յաջորդեն հեղինակները կարգաւ, որոնցմէ մէջերուած կտորներուն առջեւ կը դնէ կարճ կենսագրական ծանօթութիւններ, գործերուն հրատարակութիւնը և ընդհանուր խորհրդածութիւններ անոնց բանաստեղծութեան վրայ: Թարգմանութեան լեզուն նկատմամբ ոչինչ պիտի ըսեմ. եղան արդէն որ ցոյց տուին լեզուական սխալներ և անսովոր ասացուածներ, դիւրին է զգալը թէ կը պակսի իր ֆրանսերէնին մաքրութիւն, վայելչութիւն, ներդաշնակութիւն են:

Այս հատորը մեր նոր բանաստեղծութիւնը չէ որ կը ներկայացնէ ամբողջապէս, այլ մեր նոր բանաստեղծներէն նմոշներ. հոն կը պակսին ոմանց, ինչպէս մեր նոր ամենամեծ բանաստեղծ Հ. Ալիշան. ընդհանրապէս մտած է Ահարոնեան իր երկու քերթուածներուն համար, մինչ անտեսուած են Դ. Աղայեան, Լ. Մանուէլեանն. զխաւորներու քով զետեղուած են երկրորդականներն ալ ու բոլորը առանց մասնաւոր կարգի:

Նիւթերու ընտրութիւնն ալ այնքան յա-

ջող չէ, որովհետեւ հեղինակներու լաւագոյն կտորները չեն ներկայացուածները, ինչպէս Պէշիկթաշլեանի մասին մէջ, նոյնպէս Նարպէթին. վերջինիս «Memento Armenia»-ն հետեւողութեամբ է, ինչպէս են իր քերթուածներէն շատերը, Հիւկոյի մէկ ոտանաւորին: Նիւթերու աւելի մտածուած ընտրութիւնը՝ հիւրընկալելով գրական վարկով բարձր կտորներ, կրնար սոյն հաստորին լաւագոյն կերպարան մ'ընծայել:

Աւելի լաւ պիտի ըլլար նաեւ ընտրել մեր բանաստեղծներէն այն քերթուածները ուր մեր ցեղային նկարագիրն ալ արտայայտուած ըլլայ, քանի որ կերպով մը իբր չայ բանաստեղծութեան նմոյշներ կը ներկայանան այդ ոտանաւորները օտարներու համար: Մինչ կը տեսնուի որ յօրինողը նման դիտում մը չէ ունեցած, որով այդ կողմէն ալ գիրքը թերի կը ներկայանայ:

Տ. Ա. Նաւարեան քանի մը էջ ալ յատկացուցեր է իր իսկ հեղինակած ոտանաւորներուն:

Իր թերութիւններով հանդերձ կրնայ բաւական որոշ գաղափար մը տալ այս գիրքը մեր նոր գրականութիւնը մշակողներուն վրայ:

ARCHAG TCHOBANIAN. — La Rose-rie d'Arménie. tome III.

Տ. Արշակ Զօպանեան հրապարակ հասած է իր La Roserie d'Arménie-ին երրորդ հատորն ալ, ուր միջին դարու մեր բանաստեղծութեան ծաղիկն է հաւաքած գեղեցիկ ֆրանսերէնով:

Ֆրիկ, Կ. Երզնկացի, Յովհ. Թլկուրանցի, Գր. Աղթամարցի, Դաւիթ Սալամազրեցի են, ինչպէս նաեւ անծանօթ մէկ քանի հեղինակներ հոն են իրենց գործին յաջող կտորներով, անոնց հետ կազմողը ճաշակել կու տայ իրի ձեռագիրներու մանրանկարչական սիրունութիւններն ալ:

Ներածութեան մէջ՝ յետ կարճ տեսութիւններ ընելու մանրանկարչութեան վրայ և մեր մէջ ժ. դարէն սկսեալ ունեցած

երեք շրջաններուն վրայ խօսելու, կը բացատրէ իր ուղղութիւնը և ծրագիրը սոյն հատորին կազմութեան մէջ. որ է աւելի տեղ ընծայել մանրանկարչական գործերուն. և իրաւամբ սոյն հատորը այս տեսակէտով կը գերազանցէ նախորդ երկուքը թէ՛ արտատպուած մանրանկարներու բազմութեամբ և թէ՛ անոնց գեղեցկութեամբ և այլազանութեամբ. առնուած են մեծ մասամբ կարսի Գագիկ Թագաւորին աւետարանէն ԺԱ. դարու գործ, յետոյ նաեւ Էջմիածնի աւետարանէն՝ Ժ. դար, Բաղնայրի, Թարգմանչաց աւետարաններէն՝ ԺԳ. սկիզբը, նոյնպէս նաեւ կիլիկեան շրջանի գործերէն՝ Հնթուրի Աստուածաշունչը, Լեւոնի Ճաշոցը, ԺԳ. վերջերը յօրինուած:

Այս բանաստեղծներն և անոնց կը տորները ընտրելուն մէջ իր զրդապատճառը ցոյց կու տայ, արուեստ և բանաստեղծութիւն գիրար պէտք է բացատրեն ու լրացնեն: Իրաւամբ հատորին պարու նակած քերթուածներն և նկարներու արտատպութիւնները կը պատկերացնեն միջին դարու հայ ոգին, պարզ և անմեղ, ցաւոտ և միշտ պայծառութեան դիմող, ինչ որ նշան է իր ապրելու ոյժին որ երբեք չէ մեռած հայուն մէջ ամէնէն աղէտաւոր վայրկեաններուն ալ: Ասով մենք կը թափանցենք իր էութեան խորը, որ որքան պարզ՝ բայց նոյնքան անհուն է, և ուր երգն և լոյսը արշալոյսի բոլոր անուշութիւնը առած են:

Բանաստեղծներու կենսագրութիւնն ալ համառօտիւ ներկայացուած է, և քերթուածներուն մութ կէտերը բազմաթիւ ծանօթութիւններով լուսարանուած, որոնց շատ կը նպաստեն հեղինակներն ու իրենց գործը ըմբռնելու համար: Իսկ տըպագրութիւնը մաքուր և շքեղ:

Այսպէս մեր այդ դարերուն ցրուած և շիջանուտ գրական և գեղարուեստական կայծերը սոյն հատորներուն մէջ կեանք և փայլ կ'առնեն:

Հ. Կ. Ք.